

ŠIME VUČETIĆ

1909 – 1987

1989

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA — SVEZAK 52

ŠIME VUČETIĆ

1909 – 1987

ZAGREB, 1989

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA — SVEZAK 52

Uredio

Izv. član RAFO BOGIŠIĆ

RAZRED ZA SUVREMENU KNJIŽEVNOST

SPOMENICA

posvećena preminulom Šimi Vučetiću,
izvanrednom članu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti
(21. III. 1909. Vela Luka — 28. VII. 1987. Zagreb)

SAHRANA

u Veloj Luci, 31. VII. 1987.

Od pjesnika se oprostio izv. član Rafo Bogišić, tajnik Razreda
za suvremenu književnost.

KOMEMORACIJA

održana 22. VI 1988. u

palači Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

O pjesniku govorio Miroslav Šicel, član suradnik Razreda za suvremenu
književnost.

Bibliografija izdanja djela Šime Vučetića

Izv. član *Rafo Bogišić*,
tajnik Razreda za suvremenu književnost

Na posljednjem rastanku od književnika Šime Vučetića što se, evo, održava u mjestu gdje je svoj životni put Šime Vučetić i započeo i gdje taj put i završava, imam tužnu, tešku i odgovornu dužnost da kažem oproštajnu riječ u ime Jugoslavenske akademije koje je član, i to ugledni član, bio Šime Vučetić. Posebno, dakako, govorim ovdje u ime Akademijina Razreda za suvremenu književnost u kojemu je Razredu Šime Vučetić proveo posljednje godine svoga života.

Životni putovi prolaze oko nas i u nama, traju i dotrajavaju kao nešto obično, prirodno i uhodano, nešto staro i prastaro. Životni put postaje neobičnim i osobitim onda kad se na neki način ukaže neobičnim i osobitim, kad se ostvari na naglašeno osobiti način. Upravo to se je dogodilo u putu Šime Vučetića, koji završava u njegovoj Veloj Luci u kojoj je taj put u proljeće, u ožujku 1909. i započeo.

Na početku se činilo sve obično, započelo je kao i u mnogo drugih slučajeva poznatih u hrvatskoj kulturi i književnosti: talentirani dječak poslan je u grad u školu. Počelo je obično, ali je veoma brzo put nastavljen neobičnim načinom: dječak je počeo razmišljati, čuditi se, i sve intenzivnije osjećati. Razmišljanje je teklo uporedo sa saznanjem i osjećanjem, a zatim je slijedio poticaj da se sve što se vidi, osjeti i doživi, da se sve to pismeno oblikuje. Rodio se književnik.

I nije pri tome bilo najvažnije hoće li svi oni koji njegove sastave čitaju prihvatiti i razumjeti što novi književnik kaže. Kao i svi pravi pjesnici i Šime Vučetić je pisao u prvom redu iz književne potrebe pisanja, iz potrebe da se izrazi, da ostavi znak sebe. Sa sigurnim povjerenjem u riječ i sigurnim umijećem da nađe pravu riječ Šime Vučetić je cijelog svog života svoje mišljenje, razmišljanje i osjećanje prenosio i u riječ pretakao. I uspijevaio je pri tome da nađe pravu riječ nastojeći i sve više težeći cilju da bude običan i jednostavan. U tom nastojanju rodio se i nastao jedan osobiti govor i osobiti pjesnički izraz Šime Vučetića, jedan osobiti odnos prema življenju i prirodi. Bilo je jasno da je riječ o autentičnom pjesniku.

U trenutku kad se opraštamo od književnika Šime Vučetića bio bi red, i bila bi naša dužnost, da istaknemo one osobine koje je kao unutar-

nji sadržaj i poruku nosila riječ ovog pjesnika. Taj cilj lako je vidjeti i odrediti, ali nije ga lako u ovoj prigodi i doseći. U ovom trenutku to je zapravo nemoguće. Reći ćemo stoga samo ono što kao memento osjećamo da treba reći u trenutku kad djelo jednog autora počinje svoj novi život.

Jedna od najvrednijih, najljepših i najsigurnijih kvaliteta Vučetićeve riječi to je njezina kvaliteta narodnog, običnog, pučkog, seljačkog. To je osvjetljenje koje Vučetićeve ideje dobiva odozdo, s terena, iz malog običnog svakodnevnog življenja. Nema u Vučetićeve književnom konceptu visokih i suhoparnih intelektualističkih spekulacija; o najvećim i najtežim pitanjima i pojavama čovjekove egzistencije Vučetić je raspravljao na jednostavan i osobit način. Iz Vele Luke od malog čovjeka i težaka Vučetić je kretao, prema većim i velikim razinama, geografskim, i nacionalnim- i univerzalnim. Šime Vučetić je još jedan dokaz kako se u naizgled maloj temi začinju veliki dometi. Pjesnik s doživljajem svoje Korčule i svoje Vele Luke postao je značajnim hrvatskim književnikom i stvaralački se uključio u putove hrvatske kulture i hrvatske književnosti.

Ovaj put i proces Šime Vučetića dobro je poznat u hrvatskoj književnosti, a dobro je poznat i u njezinu dalmatinsko-mediteranskom jadranskom aspektu. Taj put označili su mnogi od Petra Hektorovića, Marka Marulića, Marina Držića, Iva Vojnovića, pa zatim drugih novijih književnika, Šiminih kolega i prijatelja.

Druga vrednota i druga razina Vučetićeve poezije jest njezina naglašena intimnost, osobnost, vidljivi put od osobne, intimne točke promatranja i doživljavanja do velikih univerzalnih zaključaka o egzistenciji. Na taj način ostvarivala se Vučetićeve refleksivnost.

Treća kvaliteta koju ćemo ovdje spomenuti to je naglašena Vučetićeve sklonost osobitosti izražavanja. Ta će sklonost postati jedna od fundamentalnih dimenzija njegove poezije. Potraga za snažnom, moćnom i neobičnom riječi, želja za novim, mladim i nepoznatim svjedoči o životnosti Vučetićeve poezije. To je bio jedan osobiti naboj koji je pjesnika Šimu Vučetića trajno približavao k mladima. Bio im je blizak, mlade je uvijek volio. Tu se konačno nalaze i izvori trajnog Vučetićeve optimizma, traganja za istinom, svjetlom, za rješenjem i boljim raspoloženjem, nadom i perspektivom. Iz svega toga proizlazila je i proizlazi naglašena humanistička crta Vučetićeve književne baštine. Sve su to osobine koje su Šimi Vučetiću osigurale trajno mjesto u hrvatskoj književnosti.

Dragi Šime,

Posljednji pozdrav šalju Ti tvoji kolege književnici i književni historičari iz Razreda za suvremenu književnost. Sad ćemo tvoju riječ čitati s osobitom pažnjom i ljubavlju. Nećemo te zaboraviti.

ŠIME VUČETIĆ
(čovjek i pjesnik)

Između prvih dviju zbirki pjesama iz 1939. »Svanuća« i »Pjesme Ilije Labana« te posljednje, čakavske, »Libro Dubaja Marusa« iz 1984. pjesnik, kritičar i esejist Šime Vučetić napisao je i objavio petnaestak knjiga lirike, nekoliko zbirki kritičko-esejističkih radova, te dvije monografije: »Krležino književno djelo« i »Vladimir Nazor«, kao i sintetsku studiju »Hrvatska književnost 1914—1941«.

No i pored tako obimnog opusa, Vučetić je jedan od onih stvaralaca koji se nije žurio (ili mu to, možda, nije bilo omogućeno!) u književnost. Slično kao i još neki njegovi naraštajni istodobnici i on svoje prve značajnije plodove podastire književnom čitateljstvu u punoj već i bogatim životnim iskustvom ispunjenoj ljudskoj dobi, da bi u potpunosti zasjaio snagom i mogućnostima svog umjetničkog nerva tek u poslijeratnim godinama, ostajući aktivan sve do svoje smrti.

Generaciji koja je početkom ili tokom prvog rata dozrijevala do punih spoznaja svoje ljudske, intelektualne ličnosti i svijesti, te političkog i ideološkog oformljivanja — a kojoj pripada i Vučetić — nije bilo ni najmanje lako pronalaziti prave putove i načine opstanka, a da ne padne u iskušenje zatajivanja svog ljudskog dostojanstva, da ne poklekne pred ponekad gotovo nepremostivim zaprekama i zamkama dehumanizacije vlastite ličnosti.

Biti i živjeti u dvadesetim i tridesetim godinama negdje na periferiji, daleko izvan centara glavnih društvenih i političkih zbivanja, biti isključen iz koterija i klanova, pa lišen i prijateljstva — doista nije bilo lako. Govorim sve to misleći na put koji je u svom životnom vijeku prošao Šime Vučetić, atipična i posve individualizirana ličnost, sastavljena i razbijana u žrvnju mlinskog kamena između seoskog i gradskog ambijenta, a — ne zaboravimo! — u suočenju s tom danas, kako bi to rekao Stanislav Šimić, gotovo nemogućnošću da se suština tadašnjeg stanja, događanja i osjećanja i ljudskih suodnosa bar donekle adekvatno povijesno ili literarno rekonstruira.

Jer životni je put Vučetićevo počeo kao i mnogima iz njegova naraštaja: rođen na prvi dan proljeća (kao i Goran!) u Vela Luci, na Korčuli 1909. »(...) dakle na moru (...) u selu ribarskom, težačkom, pomoračkom (...) I živio sam na selu — kaže pjesnik — cijelo tzv. djetinjstvo

(... živio sam na selu čak do 1924 (...))« — piše on u jednom od svojih autobiografskih zapisa. Možda je upravo zato Vučetić, kako se to obično kaže, korijenski duboko i neraskidivo vezan za te godine života na svom rodnom otoku: njegova sjećanja na njih, na oca i majku, na primjer, upravo su lirske zapisi, kao i doživljaj polja, zemlje, vezanosti uz njih kroz viziju roditeljsku — sve su to bili doživljaji i činjenice koje su posredno i neposredno formirale ličnost našeg pjesnika i esejiste: i njegove poglede, i opredjeljenja i, što je najvažnije, vlastitu filozofiju života. Ne treba dakle biti začudno što Vučetić tako često apostrofira svoje osjećanje z a v i č a j a. Od pomalo sentimentalne misli kako »(...) Temelji shvaćanja svijeta, jezična slika, način osjećanja i mišljenja jest ono što se zove — zavičaj (...)« preko spoznaje kako uopće u životu, pa ni u najranijem djetinjstvu nije sve samo idila, nego i, mnogo češće, već i početak sukoba, ljudske drame, koja uvijek započinje još od zavičajnosti: — »U sudbini svih ljudi, i onih izuzetnih, i nas običnih smrtnika, zavičaj je nezaobilazan, fatalan početak, početak kada se, s jedne strane, očituju urođene sklonosti i, s druge strane, nameću društvene norme, tj. svijet u kojem smo se, valja reći, našli iznenađeni. Što se ide dalje, svijet se javlja kao pojava koja kao da nije bila za nas: mi smo sa svijetom u dramskom sukobu. Zavičaju dugujemo kolijevku, zavičaju dugujemo ono što su nam bivstvom roditelji fatalno dali, ali mu dugujemo i početak naše drame, naše trajne kontroverzije, početak igre, ali i tjeskobe, sukob s onim što se zove nepravdom (...)« — veli Vučetić, da bi postavio svoj bitni problem: — »(...) Sigurno je da su doživljaji iz najranijih dana izvor ne samo onoga što se zove pjesništvo, već i što se zove karakter, individualna ćud; sredina uvjetuje sve komponente buduće ličnosti u najranijim danima, ali i ta sredina, kako to obično biva, još u najranijim danima zna i ranjavati. Znači, ne samo bujnost, mladost nego i — rane. Meni se barem čini — nastavlja se na svoja razmišljanja Vučetić — da između osjećaja te RANE i bujnosti moga zavičajnog kraja, nastaju neki izvori iz kojih čovjek mnogo toga crpi kroz dolazeće drame, a crpeći iz takvih izvora živi, trpi i probija se(...)«.

To naslućivanje ljudske drame, f a t a l n o s t i koja se ne može izbjeći (česta je to riječ u Vučetićeve rječniku!), istodobno je vezano i uz njegovu spoznaju da je čovjek upravo pupčano vezan uz *tri* odrednice, koje se jedna drugom pothranjuju: to je n a r a v, t e m p e r a m e n t ljudski kome je najvećim dijelom izvor u primarnom doživljaju z a v i č a j a, zatim r i j e č kao bitno određenje čovjeka, koja kod darovitih pojedinaca nerijetko prerasta u u m j e t n o s t. Na drugi način rečeno: umjetnost je nerazdruživi dio čovjekova bića, proizišlog iz svog zavičaja (kome se neprestano vraća) i formiranog ambijentom u kome se kreće i živi.

No, ta idilično zamišljena sprega čovjeka — zavičaja — društva, dolazeći neprestano, od samog početka života, u sukobe i nesporazume rađa (i opet fatalno nezaobilazne) borbe i traume u čovjekovoj osobnosti, ali, istodobno, i htijenja i porive za prevladavanjem tragičnosti, odnosno potvrđivanjem humane ljudske ličnosti. Vučetić taj egzistencijalni problem, to bitno pitanje čovjekove sudbine — naravno — ne rješava konačno. On ga dodiruje i problematizira tokom čitavog svog bistvovanja neprestano se obogaćujući sve novim i novim životnim iskustvima, ali ostajući uvijek pred upitnicima koji nisu samo znak nemoći ili pasiviteta, nego — unatoč svemu — otvaraju daljnju potrebu i želju za punom aktivnošću u traženju pravog, humanog identiteta čovjekovog.

Možda će psihološki i svjetonazorski profil čovjeka i pjesnika Šime Vučetića najbolje biti sagledan kroz jednu njegovu misao izrečenu u popratnoj bilješci vlastitoj zbirci stihova »Svjetlost u rudniku«, kad na jednom mjestu, najjednostavnijim mogućim riječima ustvrdi: — »Mi svi koji smo se rodili poslije 1914. ili smo od tih godina počeli živjeti, mi smo svi već u utrobi potreseni kao ljudi u vjerskih ratova i napoleonske ludosti. Kako da u vrijeme ratova i brzine ne budeš protiv paketa zakona starih vremena a da barem želiš onu novu moć u svjetlosti bivstvovanja!?« — ili pak slijedeći sličnu misao u jednom od posljednjih tekstova, u predgovoru dijalektalnoj zbirci svojih pjesama »Libro Dubaja Marusa« (1984) u pokušaju zaokruženja viđenja osobnog i društvenog svog života: — »Ako svjedočanstvo o nama, o našim generacijama od 1914. naovamo potvrđuju, s jedne strane, naše sudjelovanje u povijesti, ona u isti mah, gotovo svekolika, govore i o našoj osami, posebno dijalektalna riječ, materinji, zavičajni jezik koji je osnova i gnijezdo naše misli i naše nade. Igra između povijesnog i osame, osame koja je individualno dobro i zagonetka, trajna je kao i igra između čovječnosti i naše mračne prošlosti (. . .)«.

Jednostavno rečeno: Vučetićeva povezanost s rodnim krajem, prvim životnim iskustvima i doživljajima, od presudnog je značenja za njegov daljnji život, za stvaralaštvo uopće. Duboki korijeni što ga tako često vežu za rodnu zemlju, tlo, zavičaj, neiscrpno su i nezaobilazno vrelo svih Vučetićevih životnih manifestacija: bez te spoznaje teško bi bilo shvatiti i osmisliti i njegovu poeziju, i njegovu poetiku. On je, naime, jedan od onih literarnih pregalaca koji naivnošću djeteta ponajprije neposredno, stihijski, odzrcaljuje svoje utiske — vanjske i unutarnje — pišući svoj originalni stih, a tek naknadno, kad je već sve gotovo — ponekad — pokušava i sam osmisliti, rekonstruirati u bit to što je već napisano: rekonstruirati na taj način da se priupita ne samo o smislu toga što radi, piše, nego tragajući istodobno kroz vlastito stvaralaštvo i za smislom čovjekove egzistencije uopće: posebno u drugoj fazi svog pjesnikovanja.

Naravno, složen je put pisca do njegove spoznaje vlastitog umjetničkog čina. Vlastita definicija i određenje smisla umjetnosti, naime, ne proističe i nije rezultat i posljedica samo osobnog iskustva (životnog) stvaraočeva: ono je, ustvari, već oslobođenje od neminovnosti (htio to pisac ili ne) od utjecaja i poticaja koji su prethodili tom iskustvu, ili direktno utjecali na njegovo formiranje. Stoga je lektira uvijek značajna (ponekad i presudna) pratilica sazrijevanja piščeve umjetničke ličnosti: ona je, na specifičan način, i usmjeritelj, inicijator, stvaranja životnog svjetonazora kao bitnosti, temeljnog polazišta autorova u njegovu shvaćanju smisla čovjekove egzistencije, što se, kao tema, u modernoj literaturi nameće kao centralni književni motiv.

Gdje su, dakle, izvori, Vučetićeva susreta s književnošću?

Nije teško uočiti da je Vučetić prošao posve prirodnu — za naše prilike i uvjete u kojima je živio — selekciju lektire: od biblijsko-legendne i narodne, usmene i pisane književnosti, preko romantičarske naše, »ilirske« literature do — što je sasvim normalno — susreta s velikanima njegova doba: Tinom Ujevićem i Miroslavom Krležom. Pri tome ne treba zaboraviti i njegov susret sa nadrealizmom koji će ostaviti značajnog traga na njegovu djelu.

Jasno upada u oči da se ovdje radi o dva nezaobilazna izvora iz kojih je potekla Vučetićeva književna, umjetnička riječ: s jedne strane to je autohtono, originalno narodno stvaralaštvo, narodna poezija i pripovijetka, u kojima živi svijet iskonski, realni ljudi s »ranama« svakodnevnosti u svojim otporima životu i prirodi, svijet, jednostavno rečeno, konkretan, tek povremeno u svojoj bajkovitoj mašti opušten, s predasima pjesme, običaja i obreda u kojima vri jedna posebna mudrost i životna filozofija, uvijek oslonjena, u krajnjoj liniji na iskustvo i stvarnost. Upravo u toj neograničenoj (po maštovitosti) i u biti, slojevitoj umjetnosti narodnoga bića Vučetić je, nesumnjivo, stekao temeljni smisao za osjećanje realiteta stvarnoga narodnog života, i spoznaju čovjekove društvene određenosti i uvjetovanosti.

S druge strane, u drugoj fazi stvaranja, kad je već zreo pisac, svoje su učinili nadrealisti, Krleža i Ujević: podižući ličnost čovjeka na razinu egzistencijalne individualnosti, ovi su stvaraoци otvorili Vučetiću nove, prije nepoznate i neslućene prostore: obogaćujući ga osjećajem i doživljajem čovjekova unutarnjeg svijeta oni su mu realitet vidljivog svijeta nadopunili spoznajama (kao i mogućnostima složenijeg poetskog izražavanja!) i o onom drugom čovjeku, ne samo vezanom — povijesnom kategorijom gledano — vremenskim i prostornim koordinatama, nego i o univerzalnom čovjekovom biću, sa svim dubokim, složenim psihičkim i iracionalnim, realnom oku nevidljivim, njegovim životnim manifestacijama, podjednako bitnim kao što su i one realne, svakodnevne.

Krleža je, interesantno je napomenuti, bio na neki način spona Vučetiću između tzv. vanjskog doživljaja svijeta i života, odnosno, kako sam reče, Krleža mu je dao »smisao za panoramu i vanjski svijet« i onog unutarnjeg doživljaja što ga je našao kod Ujevića (vjerojatno i nadrealista) od kojih je dobio »poticaj za probijanje unutrašnjeg svijeta«.

Već je u pogovoru novom izdanju (1952) svojih »Pjesama Ilije Labana«, zbirke kojom je i ušao u svijet književnosti — Vučetić napomenuo kako je smisao umjetnosti, pojednostavljeno rečeno, prije svega usmjeren na traženje i pronalaženje smisla ljudske sudbine.

S tom je općom tezom o svrhovitosti umjetnosti kako je shvaća Vučetić usko povezano i pitanje u m j e t n i k a, njegova položaja, odnosno još više njegova vlastitog smisla. Ne jednom Vučetić je pisao, u svojoj autobiografiji, govorio u intervjuima, o s e b i, o tome što za njega znači pisanje. Temeljna misao koju varira u tim razmišljanjima svodi se na ono bitno što, mislim, predstavlja nužni i nezaobilazni preduvjet da bi pisac bio doista umjetnik: — »(. . .) Ima smisla pitati bez obzira koliko su i gdje su pomjereni kriteriji vrijednosti« tvrdi Vučetić, »(. . .) Jer mora se pisati, pisanje je sudbina i strast u muci i nevolji, u ljubavi i smetnosti (. . .):.

Sve je tu na svom mjestu: Vučetić je doista poeziju, pisanje shvatio kao neminovnost svoje vlastite sudbine, kao nešto što je jače u njemu od bilo čega drugog. To je obilježje, uostalom, svakog pravog, autentičnog umjetnika: shvatiti pisanje kao nerazdvojni dio vlastite ličnosti, organski dijelić ljudskog bića, nužnost življenja. Dolazi ta sprega čovjeka i njegove umjetnosti posebno do izražaja u konfliktnim situacijama, u traumama, sumnjama, u sukobljavanju sebe sa samim sobom i svim oko sebe, a sve to u mukotrpnom traženju izlaza na stazu izbavljenja ljudskosti. Umjetnost, po Vučetiću, jest prema tome i odbrojavanje, registriranje i svjedočenje o vremenu koje on intenzivno živi — ali i nadahnuto nastojanje oko potvrđivanja sudske, h u m a n e čovjekove ličnosti. Zato i njegova misao — »(. . .) Ako moje, i ne samo moje pisanje, ima neko značenje, onda bi ono bilo u svjedočanstvu tih konvulzivnih stanja, u kojem se, međutim, s druge strane, nevjerojatnim putevima javlja volja za bivstvovanjem, za novom afirmacijom čovječjeg pitanja (. . .)«. To nije samo logični nastavak brojnih njegovih razmatranja pojma i svrhe, funkcije umjetnosti, nego uvijek, uprkos čestim nokturalnim situacijama kroz koje je i sam prolazio, nosi i nepopravljivi, trajni životni optimizam, vjeru i ljubav prema čovjeku: a to je, nesumnjivo, dovoljan razlog da se osluškuje vlastito bilo, i da se ti emocionalni, unutarnji, ali i vanjski racionalni intenziteti dok god su naglašeno prisutni u njegovoj (umjetnikovoj) ličnosti, prenose na papir, u umjetnost riječi, u mogućnost, specifičnu mogućnost nošenja i donošenja p o r u k e čovjekovu ljudskom identitetu.

Rješavajući neprestano kroz svoj doživljaj pročitane lektire, kroz pisanje, stvaranje stihova, ali i kroz pokušaje da se ogleda i kao književni kritičar svoje osobne probleme — Vučetić je, sagledavajući i svoj opus u kontekstu njemu suvremene hrvatske književnosti kojoj i sam pripada, dao i svoju sintetičku ocjenu vlastitog književnog naraštaja i njegovih htijenja: — »(. . .) Željeli smo uzimanjem tema, likova i događaja iz svog kruga osigurati da sam narod čije ime ova kultura nosi bude prisutan u toj književnosti i da mu ona pripada. Ne mogu poreći našim generacijama jednu izrazito naglašenu socijalnu tendenciju, a i zašto bih je poricao. Jer, mi smo išli za tim da književnost proizlazi iz naroda. Pisac je snagom svog talenta uzdigao tu zavičajnu temu do općeljudskog značenja. Mislim da je to pravi put za hrvatsku književnost, jer će tek promocijom svog posebnog, specifičnog, vlastitog i osobnog biti netko i nešto »u kontekstu velikih književnosti« (. . .)«.

Pišući o umjetnosti, njenim specifičnim unutarnjim zakonitostima, ali i o njenoj korespondentnoj funkciji, poruci, društvenom zadatku, Vučetić je, logično, imao na umu ponajprije umjetnost riječi, dakle književnost, literarno stvaralaštvo u svim njegovim beletrističkim žanrovima.

Već dosad smo mogli dovoljno dobro uočiti kako Vučetić ne stvara od umjetničkog djela bjelokosnu nedostupnu kulu koja je, kao ljepota, ili bilo što drugo, dovoljna sama sebi: on umjetnost, pa prema tome i književnost, u prvom redu vidi u njezinoj komunikativnoj, društvenoj funkciji, ne zaboravljajući, dakako, da literatura ipak nije samo vulgarna poruka, nego i specifičan izraz koji i omogućuje literarnom djelu mnogoslojevito značenje i obilježje.

— »(. . .) Književno djelo poseban je fenomen i u tom fenomenu, u njegovoj pojavnosti egzistenciji, sadržano je i njegovo stilsko, i njegovo semantično, i njegovo slikovito i njegovo realistično i vizionarno, i njegovo sociološko i njegovo filozofijsko, i njegovo psihološko i njegovo neizrecivo, ona draž što izdržava stoljećima (. . .)« — podsjeća nas pjesnik na svu složenost književnog djela, da bi, ne jednom, upozorio kako je literarna, književna tvorevina, u svojoj osnovi moralni čin (i u tome je njezina velika odgovornost u društvu i sredini u kojoj nastaje) što znači da je, u svojoj biti, književno djelo »očitanje totalnog bića i kao takvo mora biti izrazom progresivne, a ne reakcionarne misli (. . .)«.

Ovakva, može se reći, krležijanska vizija umjetničkog, literarnog čina, naglašeno vodi Vučetića u razmišljanje po kome književno stvaralaštvo — uza sve specifične stilske karakteristike i unutarnje zakonitosti nastajanja i opstojanja — ima važnu misiju sagledavanja čovjekove složene »totalne« ličnosti, ili — još više — o s m i š l j a v a n j a čovjekove sudbine: — »(. . .) Traženje misli da bi se označio smisao, ljudski neotuđeni

smisao opstojnosti u suvremenom apsurdu javlja se kao opravdanost poetskog i svakog m o r a l n o g čina (...).

Sumnje nikakve nema: Vučetić odrješito i bez razmišljanja stavlja znak jednakosti između poezije (umjetnosti), a to znači ljepote, i morala u najširem ljudskom i društvenom smislu.

Možda bi ova razmatranja o Vučetićevoj shvaćanju misije i smisla umjetnosti i umjetnika trebalo zaokružiti već i dosad, usput, spominjanim niti koja se neprestano provlači kroz pjesnikova razmišljanja i povezuje čvrsto u jednu cjelinu »poetiku« Vučetićevoj: njegovo stalno vraćanje temeljnom izvoru umjetničkog iskaza, bar kako ga on doživljuje — narodnoj književnosti, narodnom stvaralaštvu u cjelini. — »(...) Ja sam dolazio do sve jasnijeg stanovišta da je doista narodna književnost stvaralački utjecala na postanak i razvoj naše književne riječi (...)« napisao je 1952. Vučetić u pogovoru svojoj zbirci pjesama »Pjesme Ilije Labana« — i time je jasno ukazao na izvore iz kojih crpi neiscrpnu snagu svoje pjesničke riječi — bezobzirau kakvim opstojnostima stvara svoju literaturu. Jer, uvjeren je Šime Vučetić, da se »(...) književnost (se) razvijaju u međusobnim utjecajima i to je neizbježna pojava. No — zaključuje naš pjesnik — osnovno je narodno deblo, nacionalna baština, u koju ide i narodna književnost (...)«.

Međutim, govoreći ili analizirajući Vučetićevo poimanje fenomena umjetnosti, bilo bi pogrešno, odnosno potpuno manjkavo ostati samo na onim — na prvi pogled uočljivim premisama od kojih on najčešće polazi, to jest od njegova insistiranja na shvaćanju literature (umjetnosti uopće) u njejoj društvenoj funkciji, ili u funkciji rješavanja samo mjesta i djelovanja čovjekova u socijalnom ili moralnom aspektu života.

Vučetić, naime, često u svojim napisima i razgovorima spominje »dvojestvo svijeta, fatalnost kontroverzije«. O čemu je, zapravo, riječ? Vučetić to neće nigdje direktno izreći (to, uostalom, i nije svojstvo pravog umjetnika) mada će se neprestano vraćati toj tezi o d v o j s t v u čovjekova bića. Tako će zabilježiti, zaključiti o nekim svojim spoznajama: — »(...) Prema mojem iskustvu nema pojave koja ne bi bila utemeljena na organskom jedinstvu dvojestva, dvojestva koje živi, koje traje, koje izdržava bitkom u biću, entelehijom dijalektike (...)« — da bi tu misao prenio i na svoj doživljaj smisla literature: — »(...) Tako i književno djelo (...) I književno djelo je strukturirano u jedinstvu dvojestva, na dvjema osnovnim komponentama, na dva plana, u dva toka, tijeka, u dramatičnom sukobu dviju strana (...)« Istu tu misao Vučetić varira i drugom jednom prilikom: — »(...) Umjetničko je djelo jedinstvo dvojestva. Trajno susrećem dvije iste komponente, dva plana, dva osnovna toka u svakom pojedinom djelu, u opusu pojedinog pisca, pa i u svakom pojedinom književnom i umjetničkom razdoblju (...)«.

Vučetić, očigledno, sâm je složena ličnost, sa svim obilježjima naglašeno emocionalne osobe sklone intelektualnim seciranjima sebe sama, dakle sa svim predispozicijama čovjeka modernog senzibiliteta, seizmografski senzitivnih drhtaja i reakcija na život, ljude i događaje oko sebe, ali prvenstveno — u sebi. Duboki su svjetovi, zamršeni putovi, složene rezonance unutar te, u osnovi, poetske ličnosti, koja se neprestano nalazi u konfliktnim situacijama s onom »vanjskom« stranom tog istog lica. Dvojstvo se, jednostavno reče, očituje kao konstantni nesklad između unutarnjih vizija i pretpostavki života sa vanjskim, banalnim (ali kako to često navodi Vučetić — i fatalnim) realijama u koje je kao ličnost ukomponiran.

Dolazeći poslije nimalo jednostavnog životnog puta u svoje zrelo ljudsko doba, Šime Vučetić — poučen iskustvom življenja u vremenima bremenitim složenim zbivanjima, promjenama, najčešće radikalnim, velikim skokovima i preobrazbama u socijalnom, povijesnom te naročito psihološkom smislu — oblikuje malo, pomalo svoju ljudsku ličnost slično kao što će to činiti i mnogi iz njegove generacije. Putovi i sudbine (ali na jednoj još kompliciranijoj razini) Ivice Kičmanovića nisu završeni smrću i prestankom stvaranja Ante Kovačića: naprotiv, oni su bili tek početak! Procesi raslojavanja našeg društva, migracijske pojave, nagla kapitalizacija i urbanizacija ovih naših balkanskih prostora, pa rat i revolucija, koja je iz temelja uzdrmala društvena stara, tradicionalna uređenja i stare svijesti — neminovno je Vučetićeve generaciju vodila kroz Scile i Haribde, pored vidljivih i nevidljivih stijena i klisura, ljudi su se, kao brodovi, nerijetko znali nepovratno nasukati — i sve je to u jednom slijedu od idila onog seoskog (otočkog!) djetinjstva iz najranijih dana ispunjenog bajkovitim vizijama prirode, pejzaža do gradske arhitekture, one tople tradicionalne, stilske, obojene ljepotom izraza i ove današnje, pomalo hladne, bezlične, totalno podređene samo funkciji egzistencijalnog, banalnog bivstvovanja — sve je to moralo stvarati traumatu, uzbuđivati i deformirati senzibilitete, isticati dubinske sukobe između seoskog i gradskog u našim modernim Kičmanovićima, sve je to moralo potresati i neprestano na kušnju stavljati filozofske, etičke i čisto individualno ljudske mentalitete i karaktere — posebno u strašnom ratu i poslije njega, jer se trebalo snalaziti u tim vihorima, trebalo se odrediti, pronaći neke odnose između vlastitog prošlog i vlastitog sadašnjeg, novog, što je bilo više nego teško i mukotrpno.

Zato doista ispovijedno, dramatično ispovijedno i nadasve iskreno, uvjerljivo djeluje Vučetićev zapis, zapravo razmišljanje nad vlastitim stihovima, koji su, prirodno, najdirektniji registrator pjesnikova života koracnog kroz olujna vremena prve polovice, i nešto više, dvadesetog stoljeća: — »(. . .) Mučila su me zamračenja kao i zamračenja grada u stra-

hu od avijacije, ali me spašavala spoznaja da je jedno vrijeme prošlo i da dolazi neko drugo što je garantiralo neku budućnost. U to vrijeme osjetio sam da je prošla i moja tzv. mladost. Dosta sam napisao tekstova o nedoživljenom danu. Banalno je reći, a eto moram i ja reći, da ima vremena kada se čini da je sve izgubljeno, da nije ničega dobrog bilo, da se nije ništa pozitivno učinilo i da si zapravo promašio. Dok sam u labinskim i tada napisanim patriotskim pjesmama bio otvoren, u drugim pjesmama sam bio često kao sunovraćen, koji katkada tek zakune ili se budi od ružna sna. Mene su sjećanja počesto zamućivala, ali ih se nisam mogao otresti, znajući da su ona, rekao bi neki filozof, duh težine. Tereti nas patina i katran prošlosti. (. . .)«

Doista: »Situacija je trajno dramatična« — rečenica je koju bismo mogli staviti kao motto nad poetskim i ljudskim životopisom Vučetiće-
vim: on u punom smislu riječi proživljuje svoj život u neprestanim kon-
fliktnim dramatičnim situacijama u samom sebi i oko sebe, neprestano
pod naponom svojih vlastitih senzibiliteta, u konstantnim raščlanjivanji-
ma temeljnih, bitnih ljudskih pitanja, ili onog jednog, jedinog koje se
zove: egzistencija. No ne bilo kakva egzistencija, nego ona viša, humana,
ljudska: upravo ta borba, uporna i neprekidna, za dostojanstvo čovjeka,
za njegovo samopotvrđivanje, ta spoznaja da mu je d u ž n o s t stremiti
prema viziji boljega — to rađa i Vučetiće-
vu poeziju (Svjetlost u rudniku!),
i njegovu kritičku riječ. Jer oni su, poezija i njen pjesnik, dvojstvo u
jedinstvu ličnosti, ta poezija ogledalo je vlastitog života Vučetiće-
va, od-
zrcaljenje njegove unutrašnjosti u magiji riječi, u zvuku i melodiji stiha,
koji svoje izvore crpi u nekim nespoznatljivim, dalekim, ali neprestano
prisutnim odzvucima zemlje, rodne zemlje, rodnog kamena i mora, s
kojima je povezan nevidljivim, ali trajnim nitima blisko, srdačno, kao s
majkom, bez obzira kada i gdje se nalazio: zov zemlje i misterij slike
rodnog pejzaža odzvanjaju u pjesniku više od svega drugog — do kraja;
jer oni su i radost, i tuga, i utjeha i izazov, oni su nepresušni izvor nje-
govih životnih inspiracija. Prenijeti na papir u obliku stiha, ti zvuci da-
ljina iz kojih se došlo kroz »neveru« u vrijeme sadašnje, postaju sastavni,
drugi dio života pjesnikovog, njegovo vanjsko i unutar-
nje j a — koje sa
svim svojim konfliktima odaje sliku potpunog č o v j e k a u njegovu
grozničavu traženju smisla postojanja.

— »(. . .) Ako je ono što se zove književnost prevladavanje svega
onoga što nam smeta, onda književnost mora biti težnja nečemu usprav-
nom (. . .)« — napisao je jednom Šime Vučetić, i tom se rečenicom u pot-
punosti deklarirao: literatura za njega nije bila tek puka igra, ni dokolica
ni razbibriga, nego oblik svojevrsne duboke ljudske religije: potreba da
se putem umjetnosti riječi krene u avanturu pronalaženja onih vrednota
koje će potvrditi čovjekovo pravo na život dostojan onoga koji jedini u
prirodi — misli.

**Bibliografija izdanja djela
Šime Vučetića**

Svanuča. Jedan mitos. Hrvatska narodna tiskara Stjepan Vidović. Split, 1939.

Pjesma Ilije Labana. Hrvatska narodna tiskara Stjepana Vidovića. I. knjiga. Split, 1939.

Pjesma Ilije Labana. II. knjiga. Hrvatska narodna tiskara Stjepana Vidovića. Split, 1940.

Knjiga pjesama. Matica hrvatska. Zagreb, 1948.

O našoj dramsko-kazališnoj kritici. Nakladno poduzeće »Glas rada«. Zagreb, 1950.

Pjesme Ilije Labana. Mladost. Zagreb, 1952.

Ljubav i čovjek. Izdavačko poduzeće Zora. Opremio Miljenko Stančić. Zagreb, 1955.

Čovjek u razvalini. Društvo književnika Hrvatske. Zagreb, 1956.

Vočke u teatru. Rad 310. Jugoslavenske akademije. Zagreb 1957.

Na svome. Opremio Fedor Vaić. Uz izabrane pjesme Šime Vučetića »Na svome«, pogovor Jure Franičević-Pločar Naprijed, Zagreb, 1957.

Krležino književno djelo. Svjetlost. Zaštitni ovoj Raul Goldoni. Sarajevo, 1958.

Rude na ogledalu. Likovna oprema Miljenko Stančić. Pogovor pisca. LYKOS. Zagreb, 1959.

Između dogme i apsurd. Eseji. Nacrt za korice Ivan Kušan i Vinko Uhlik. Matica hrvatska. Zagreb, 1960.

Hrvatska književnost 1914—1941. Likovna oprema Ivan Antolčić. LYKOS, Zagreb, 1960.

Granice. Eseji, studije, kritike. Opremio Boris Dogan. Naprijed. Zagreb, 1964.

Putnik. Likovno opremio Boris Dogan. Zora. Zagreb, 1964.

Pjesma. Izbor. Bilješka o piscu Jozo Laušić. Opremio Ivo Friščić. Naprijed, Zagreb, 1969.

Iza pozornice. Lirika. Razlog. Zagreb, 1971.

Pjesništvo, Ogledi. Pet stoljeća hrvatske književnosti knj. 127. Zagreb, 1976.

Svjetlost u rudniku. Mladost, Zagreb 1980.

Vrag ti je dug život. SNL. Zagreb, 1981.

Ogledi o suvremenima. Naprijed, Zagreb 1988.

SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA

ŠIME VUČETIĆ

1909—1987

IZDAVAČ

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI ZAGREB

ZA IZDAVAČA
HRVOJE POŽAR

OPREMA
EDO KOVAČEVIĆ

TEHNIČKI UREDNIK
ANTUN JURIĆ

KOREKTOR
RAFO BOGIŠIĆ

STROJOSLAGAR
GRETA BUKARICA

METEUR
ĐURO ĐURIĆ

DANO U TISAK 28. KOLOVOZA 1989. GODINE
NAKLADA 400 PRIMJERAKA

TISAK
»ZAGREBACKA TISKARA«, Zagreb, Preradovićeve 21—23
YU ISSN 0351—188x

